

Talijanski prijevod opisa sigetske katastrofe iz g. 1570.

Opsadu i pad Sigeta godine 1566. opisao je komornik Nikole Zrinskoga Franjo Črnko, koji je s malim brojem preživjelih pao u tursko ropstvo, a onda zajedno s Gašparom Alapićem bio otkupljen od Nikolina sina Jurja Zrinskoga. Taj hrvatski opis preveo je na latinski jezik Slovenac Samuel Budina, a štampan je u Beču još 1568. godine. Budinin prijevod preštampan je u više navrata, a preveden je i na njemački i talijanski jezik. Sam hrvatski tekst se izgubio, a kao izvor za povijest sigetske katastrofe služio je Budinin latinski prijevod. Početkom ovoga stoljeća nađen je u Austriji jedan glagoljski prijepis hrvatskog originala. Jugoslavenska akademija u Zagrebu posjeduje fotografije toga prijepisa i prema njima je dr. Stjepan Ivšić izdao u *Starinama*, knj. XXXVI. cd 1918., transkripciju latinicom toga glagoljskog teksta. Isti tekst izdao je dr. Fr. Kidrič još 1912. u *Časopisu za zgodovino in narodopisje*.

Biblioteka Muzeja Slavonije posjeduje jedno talijansko izdanje opisa sigetske povijesti iz godine 1570. Naslov je slijedeći: *Historia di Zighet, ispugnata da Suliman, re de' Turchi, l' anno MDLXVI. Nuovamente mandata in luce. Con privilegio. In Venetia, Apresso Bolognino Zaltieri, MDLXX. format 8°, 24 + IV str.*

Uspoređivanjem hrvatskoga teksta (u Ivšićevoj transkripciji) s talijanskim ovoga izdanja dolazimo do zaključka, da talijanski prijevod nije rađen po hrvatskom originalu, nego mu je kao podloga morao služiti Budinin latinski tekst. Autor ne spominje nigdje svojega imena, ali niti ne ističe da je to prijevod. Čitajući talijanski tekst, nikako nemamo impresiju prijevoda, nego naprotiv vrlo vješto jezično i stilistički dotjerane reportaže.

Hrvatski tekst počinje sa događajima 15. jula, t. j. sa dolaskom prvoga uhode. U talijanskom tekstu nalazi se prije toga kratak uvod, u kojemu pisac želi dati motivaciju za Sulejmanov pohod na Siget. I ispred Budinina prijevoda dodan je uvod, ali se ova dva teksta ne slažu. Ivšić donosi latinski tekst uvoda, a talijanski glasi ovako:

Delibero Suliman Re de' Turchi l' anno 1566 di passar con l' esercito in Austria: non potendo egli patire d' haverla tante volte assalita con horribil forze; & finalmente, non senza molto suo danno, essere stato astretto a partirne: se ben con alcuno acquisto, che non poteva acquetar la sua avidita; & non pareva degno de' suoi grandi apparati. Messo adunque in campagna un numero infinito di gente, vi s' invio da Constantinopoli. Nè si tosto all' Ungheria fu vicino, che una spia rapporto a Nicolo, Conte di Sdrino, a cui la Cesarea Maesta haveva data in guardia Zighet, o com' altri vogliono, Egar, di haver presso a Saraievo veduta una innumerabile moltitudine di Turchi . . . Cio fu a' 15 del messe di Giugno.

Iza toga slijedi sam opis događaja. Redoslijed iznošenja tih događaja je isti u talijanskom kao i u hrvatskom tekstu, dapače i sadržaj pojedinih rečenica većinom se podudara, a da se ipak talijanski tekst ne može smatrati točnim prijevodom, nego više vjernim prepričavanjem. Na više mjesta je talijanski tekst proširen u poredbi sa hrvatskim: ponekad samo sa nekoliko riječi objašnjavanja, a ponekad su to čitave rečenice. Bitnih odstupanja, koja bi mijenjala smisao ili stvari drugačije prikazali, nema, osim na jednom mjestu, o čemu ćemo kasnije govoriti.

Donosim nekoliko primjera proširenog teksta: U hrvatskom tekstu kaže se, da je uhoda došao »iz Osika«, a u talijanskom na tom mjestu stoji: »da Esseco, terra vicina alla Drava« (kod Budine: »ab Esseco, quod est ad Dravum flumen oppidum«). Nešto dalje: »došal jedan beg k Osiku«, a tal.: »un Capitan di Turchi, da loro Vuego chiamato« (kod Budine stoji: »Praefectum, quem begum nominant«).

Prevodilac vodi računa o tome, da su evropskoj publici nepoznati pojmovi vojvoda, beg, aga i slično, pa to u tekstu tumači. Na pr. hrv.: vojvode pišačke, u talijanskom objašnjeno ovako: capitani detti Vaivodi da gli Ungheri; hrv.: Nasuf aga, tal.: Nasuf-aga Capitan di alucuni soldati; hrv.: carov čauš, tal.: un Luogotenente chiamato da' Turchi Tschausch. Riječ spahija objašnjava ovako: nobili c' han qualche grado, detti Spachi da Turchi. Kad je riječ o Rumeli-beglerbegu nalazimo ovaj komentar: l' Vrumelibeglierbego, cioè il Capitan generale dell' esercito, presidente a quelle regioni, che di la dall' Egeo son vicine all' Europa. Isto tako tumači »Belgrado overo Albagreca«. Sličnih primjera ima još i više.

Koliko je prevodilac htio izbrisati karakter pravoga prijevoda na svojem djelu, vidi se iz toga, što je na mjestima gdje pisac originala govori u prvom licu, jer je bio sam prisutan, prešao u pripovijedanje u 3. licu. Na pr. »...i po svem turskom taboru učiniše tri krat z velikim glasom kričati: Hala! Hala! Hala!, a mi u gradu Jezusa zakričasmo.« Prema ovome stoji: »...s' udi per tutto il campo grider tre volte Hallà,

cioè Dio, ... Chiamavano per contrario con alta voce i Christiani dentro in Zighet il nome di Giesu Christo.» Ispred govora koji Nikola Zrinski drži svojoj četi, prevodilac stavlja riječi: »parló, come si dice, così«, a toga u originalu nema. U svom drugom govoru četi Zrinski ističe, da se treba uzdati u Boga i moliti njegovu pomoć, a prevodilac kao realan čovjek dodaje: »... ma faremo a tant' empito resistenza«.

Krupnije odstupanje od originalnoga teksta nalazimo u ovom odlomku: (iz 3. govora Zrinskoga) »Na svem budi gospodinu Bogu hvala! Mi moramo tu kaštigu prijeti na dobro od Boga, zač ni listo za naše grihe, nego za innih orsagov grihe nas je otil kaštigati.« U talijanskom: »Con tutto cio non ci diffidiamo di Dio: ma, senza perdersi d'animo, dipendiam tutti da lui, che per li nostri falli hoggi vuol punirci in cosi fatta maniera.« Ovdje je očit falsifikat, jer je izostavljeno ono »nego za innih orsagov grihe«, u kojim se riječima jasno vidi, da Zrinski okrivljuje politiku kršćanskih zemalja za propast Sigeta i njegove posade. Da li je to mjesto izmijenjeno po nalogu carske vlasti ili po vlastitom nahodjenju prevodioca, to se danas više ne može ustanoviti. I u drugim nekim momentima izmijenjen je duh ovoga zadnjeg govora Nikole Zrinskoga, koji je u originalu ispunjen dostojanstvenom rezignacijom, dok u prijevodu odiše željom za osvetom i bijesom na »questi barbari«, »questi cani«, koje treba istrijebiti, treba svaki da izvrši svoju osvetu prije nego će umrijeti i t. d.

Kad su otvorili gradska vrata i jurnuli na Turke, vikali su »tri krat Jezus!«, a prevodilac dodaje »& il nome dell'Imperatore Massimiliano.«

I ovaj momenat pokazuje, da je prijevod udešen za austrijsku čitalačku publiku, kojoj se želi prikazati odanost i pokornost Zrinskoga do zadnjega daha.

Hrvatski glagoljski tekst prestaje s eksplozijom barutane. Ivšić donosi nastavak latinskog teksta Budine i uz to prijevod na hrvatski jezik. Tekst našega talijanskog primjerka slaže se s tim latinskim tekstom, samo je izostavljena rečenica u kojoj se opisuje kako Turci promatraju nataknuće glave Zrinskoga i njegovih junaka. Mjesto Iaurinum (Đur) ima »Turino nominato da altro Bregeto«. Izostavljena je također posljednja rečenica, gdje se moli za vječni pokoj duše Zrinskoga.

Budinin latinski tekst završava time, da je glava Nikole Zrinskoga sahranjena u porodičnoj grobnici u crkvi sv. Jelene u Čakovcu.

U talijanskom tekstu slijedi još i natpis sa nadgrobne ploče. Kako ta nadgrobna ploča više ne postoji i kako je crkva sv. Jelene već napola razrušena, donosimo ovdje tekst epitafa iz talijanskog izdanja.

All' illustriss. Conte Nicolo Sdrinio, nipote per sorella à Torquato; il quale Carlo V. Imp. per l' incomparabil virtù, da lui dimostrata nell' assedio di Vienna, haveva fatto suo Cavaliere; & indi à Buda, & à Pesto fu commendato d' infinito valore, Bannato della Croatia, della Dalmatia, e della Schiavonia; Maestro nella Pannonia de' Regali Tavernici: General dalla riva destra del Danubio di Ferdinando I, e di Massimiliano II, che piu volte ha vinti, posti in fuga, presi, & uccisi i nimici: finalmente nell' infelice ispugnation di Zighet, la cui rocca haveva difesa oltre al possibile contra innumerabil copia di Turchi, da Sulimano condotti con incredibile mortalità, e memorabile starge di loro, dopo la morte del crudele

Ottomano gloriosamente ammazzato, Capitan fortissimo, & invitissimo, benemerito di se, della patria, e del Christianesimo: pose la pietà de' parenti.

Visse 48 anni: Mori a' 7 di Settembre,

L' anno di Christo M D L X V I.

Iza ovega slijedi još kratko poglavlje, u kojem se govori koliko je Turaka poginulo kod Sigeta. Kako priča »un Capitan Budense di Giannizzari« poginulo je 18.000 konjanika i 7.000 janjičara. Pisac nadalje kaže, da se u knjigama spominju samo ovi, dok se uopće ne govori o poginulima nižega staleža, kao na pr. o begovima. U opkopima bilo je toliko mrtvih Turaka, da se širio strašan zadah, koji je jako mučio one u gradu.

Koliko je sigetska katastrofa uzбудila kršćanski svijet, vidi se iz toga, što je opis bitke tako brzo preveden na latinski, njemački i talijanski jezik. Da li se ono »nuovamente mandata in luce« sa naslovne strane našega primjerka odnosi na drugo talijansko izdanje, ili to ima samo značiti da je djelo uopće nanovo izdano, t. j. prvi puta latinski, a zatim talijanski, to nisam mogla ustanoviti.

Prof. M. Malbaša.